

Ф. В. Старко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики природничо-математичних дисциплін початкової освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки

Людинознавчий підхід до навчання (автодидактичний аспект)

Роботу виконано на кафедрі теорії і методики природничо-математичних дисциплін початкової освіти

У статті висвітлено сучасні завдання освіти України та напрями пошуку нових педагогічних технологій, які сприяли б розв'язанню освітніми закладами першочергової проблеми – розвитку мислення, уміння аналізувати ситуацію, планувати свої дії наперед, адекватно оцінювати результати, самостійно здобувати і переробляти інформацію, перетворюючи знання в інструмент пізнання інших видів діяльності, уміння конструктивно взаємодіяти з іншими, тобто формувати інтелектуальну культуру особистості.

Ключові слова: метод, внутрішній світ, мислення, інтерес, автодидактика, знання.

Старко Ф. В. Человековедческий подход к обучению (автодидактический аспект). В статье рассматриваются современные задания образования Украины и пути поиска новых педагогических технологий, которые могли бы способствовать решению образовательными учреждениями первоочередной проблемы – развития мышления, умения анализировать ситуацию, планировать свои действия наперед, превращая знания в инструмент познания других видов деятельности, умения конструктивно взаимодействовать с другими, то есть формировать интеллектуальную культуру личности.

Ключевые слова: метод, внутренний мир, мышление, интерес, автодидактика, знание.

Starko F. V. Humanological Approach to Teaching (Autodidactic Aspect). The article considers the contemporary tasks faced by Ukraine's education system and trends in searching for new pedagogical technologies that would help education institution address the foremost problem — developing thinking, an ability to analyze the situation and plan one's actions in advance, to adequately assess the results, independently acquire and process information (turning knowledge into a tool to learn other types of activities), as well as an ability to interact with others in a constructive way, i. e., the task of shaping the intellectual culture of an individual.

Key words: method, inner world, thinking, interest, autodidactics, knowledge.

*Що ми знаємо?
Яку маємо мрію?
Що маємо робити?
Що є людина?
І. Кант*

Постановка наукової проблеми та її значення. Три перші запитання в епіграфі зводяться до четвертого. Наукові пошуки відповідей на ці запитальні думки зводяться до того, аби людина від народження мала здатність самостійно інтелектуально зростати впродовж усього життя. Творчий, критичний розум у наш швидкоплинний вік стає обов'язковою передумовою успішної діяльності не лише універсального інтелектуала, а й професійного технолога-виконавця. Адже хоч би яким успішним був процес навчання фахівця-професіонала, здобуті ними навички та вміння, доволі швидко задовнюються і потребують самостійних зусиль для їхнього оновлення.

Зазначене потребує уможливлення переходу від універсального інтелектуала, який протистояв фахівцеві-професіоналові, до виховання інтелектуального професіонала. Прагнення до саме такої трансформації має стати предметом дискусії серед освітян [1; 6].

Аналіз останніх досліджень цієї проблеми. Наші міркування спираються на ту обставину, що в інститутах системи освіти України дивно поєднуються дві базові й, здавалось би, взаємовиключаючі тенденції – інновації та традиції. Цю унікальну властивість знаходити гармонійне поєднання зазначених тенденцій освітні заклади мають виявити за нових умов, допомагаючи людині керувати своїм майбутнім, до якого потрібно готувати сьогодні, поєднуючи чудові результати нинішніх досліджень у галузі дидактики [1], автодидактики [2], теорії навчання для майбутнього [3; 7], ейдетики [6] та ін.

Наші міркування щодо означеної проблеми ґрунтуються на змісті двох компонентів, які становлять революційне начало в навчанні: “Це поєднання чудових результатів сучасних досліджень мозку

з можливостями негайного доступу до інформації та знання” [3, 17], адже ми живемо в час поступу, який змінює наш спосіб життя, спілкування, мислення та бачення добробуту й визначатиме як (і чи насправді) ми та наші діти будемо працювати, заробляти на хліб насущний, радіти життю” [3, 17]. Чи не вперше в історії нам стало відомо, як нагромаджувати майже всю інформацію у світі в режимі негайного доступу, надаючи її в будь-якій формі будь-кому на Землі, як пов’язати всіх світовою навчальною павутиною.

Мета статті – проаналізувати відносини учасників навчально-виховного процесу як психологічну основу педагогіки співробітництва, тобто співпрацю двох суб’єктів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Цей тип відносин є оптимальним для навчально-виховного процесу, оскільки, з одного боку, він зберігає за вихователем функцію керування, а з іншого, – дає йому можливість діяти самостійно, тобто право щось вирішувати та вибирати [1, 85–87].

Отже, зазначене передбачає потребу чітко розрізнати функції того, хто навчає, і того, хто навчається. Ці функції слід роз’єднати й репрезентувати у двох площинах: а) хто навчається – діяльність – предмет; б) хто навчає – діяльність – навчально-виховний процес [1]. “У школах учителі стануть менеджерами навчання, а учні – їхніми клієнтами, оскільки сьогодні ми стаємо клієнтами правників чи фахових консультантів” [3, 86].

Однак єдине їх те, що кожен із них є одночасно і вчителем, і учнем, причому перші стають успішними менеджерами освітніх осередків, виконуючи й роль наставників, а другі, як і перші, можуть самі планувати свою навчальну програму й мати доступ до обов’язкових інформаційних джерел, щоб швидко оволодіти знаннями [3].

Зазначаємо ту обставину, що в школі вивчають три головні дисципліни – це наука як учитися; наука про мислення; наука про те, як стати “самостійним менеджером власного майбутнього” [2, 87], тобто мати базові знання культурної людини.

У вищій школі такому підходу до навчання надається подальший розвиток завдяки поєднанню свободи, універсальності, критичної настанови до досліджень та діалогічності у своєму середовищі, що створює умови для формування і фахівців, і носіїв “професійного керування” на основі реалізації фундаментального (теоретичного) й дослідницького підходу до підготовки майбутніх фахівців.

Пріоритетом ВНЗ є створення умов для розвитку наукової творчості і досвідчених науковців, і аспірантів та студентів, формування особистості молодих учених, підготовки майбутньої наукової еліти конкретного регіону та держави загалом. Стратегія діяльності університету має орієнтуватися на створення механізму стійкого розвитку системи освіти в регіоні. Цей механізм включає пошук оптимальних організаційних форм діяльності з урахуванням специфіки регіонів, які дають змогу максимально задовольнити актуальні перспективи потреб особистості, суспільства й регіону в якісній освіті, створення умов, які б гарантували підтримання змісту та якості освіти на рівні сучасних вимог на постійну співпрацю регіональних вищих навчальних закладів із провідними українськими й закордонними університетами (з виступу на колегії Міністерства освіти і науки України 17 серпня 2007 року ректора ВНУ ім. Лесі Українки Ігоря Коцана).

Аналіз стану освіти в контексті зазначеного стосовно завдань освіти передбачає автономію розуму як фундаментального покликання навчальних закладів і проявляється в результатах їх діяльності, серед яких головним є незалежний компетентний інтелектуал та формується в умовах наукового пізнання [6].

Навчання у вищому навчальному закладі передбачає не лише передавати знання та навички, а й здійснювати пошук істини [2]. Його характерною ознакою є “ставлення до науки як до нерозв’язаної проблеми, а відтак постійний стан пошуку, на відміну від школи, що має справу з готовими, остаточними знаннями та викладанням”.

Продукуючи неупереджене, соціально не заангажоване мислення, готуючи компетентних науковців, ВНЗ перетворює знання на дієву силу, здатну визначити спрямованість та успіх будь-якої діяльності [6].

Ми переконані: лише людина, яка підпорядковує свої дії вимогам розуму, а не суто соціальним приписам, стає незалежним інтелектуалом. Адже мислення – не засіб реалізації соціальних інтересів і прагнень, а цілком самостійний соціальний чинник. Змістом не тільки професійної справи, а й

соціальної ролі інтелектуала є саме лише мислення, праця розуму. Поки цього немає – у суспільстві відсутні інтелектуали (хоч би скільки було “розумних людей”).

Необхідність безперервної освіти як призначення людства до саморозвитку, до самореалізації через свободу і відповідальність у власній самодіяльності спонукає людину вкладати в освіту свою працю, свої зусилля, ненастанно запитувати себе, які відсотки вона принесе, який зиск буде з того, що потім людина робитиме з освітою [2; 6]. Однак завдяки освіті не можна нічого зробити, освіта не дає нічого такого, що можна було б назвати практичним або прикладним. Освіту не можна застосовувати в практичному житті задля отримання певного дещо, адже вона не дає алгоритмів дій. Перебуваючи в процесі освічення, можна в кращому разі зрозуміти, що людина робить.

Однак ми маємо парадоксальні ситуації сучасної епохи, зокрема, у тому, що в нас більше знань і менше розуміння або в нас більше спеціалістів, але й більше проблем. Це спрямовує наукову думку на пошук “інструментарію”, “знарядь”, “правил”, “способів”, “навчальних технологій” тощо в навчанні й вихованні, тому що “системи продукують результати. Якщо потрібні інші результати, треба змінювати систему” [3, 278].

У контексті зазначеного І. Кант, розтлумачуючи суть університетського навчання пояснював: “Від викладача, отже, слід очікувати, щоб він свого слухача зробив спочатку людиною розсудливою, потім розумною, і зрештою, вченим” [6, 87]. Тому навчання в університеті не обмежується завданням передання знань, прилучення до норми, а передбачає виховання самостійної мислячої людини, “ученого”. “Отже, – підсумовує І. Кант, – не думок він має навчати, а думати; слухача слід не вести за руку, а ним керувати, якщо бажають, щоб в майбутньому він був здатний йти самостійно” [6, 90].

Сьогодні саме ця проблема набуває особливої актуальності. Це актуалізує потребу у формуванні “вченого” не як знавця, тлумача й охоронця вічної, Богом даної істини, а як самостійно мислячої, критично, творчо налаштованої на осягнення невідомого особистості.

Із погляду сучасності, на особистість та її природну інтелігентність зазіхає консервативна система освіти й науки, їй шкодить розгубленість у питаннях культурної та інформаційної політики в українському суспільстві, недооцінка безлічі об’єктивних чинників і законів, які діють у галузі духовного розвитку, пізнання, навчання, творчості [1; 2; 6].

У цьому сенсі автодидактика (самонавчання) здійснила справжню інтелектуальну “диверсію” (В. Курінський), наголосивши на об’єктивному змісті й науковому розв’язанні опорних питань, пов’язаних із культурою та розвитком людини.

Після відкриттів, винаходів, які здійснив Валерій Курінський, уже неможливо, негідно дозволити собі недбалість у міркуваннях про внутрішній вимір людського буття, говорити про культуру й мистецтво як про “додаток” до буття зовнішнього.

Отож, з огляду на сказане, головна проблема української національної освіти полягає в тому, що автономію розуму, яка для Європи становить багатовікову культурну очевидність, ще не досягнуто нашим суспільством. Серед багатьох причин можна назвати специфіку вітчизняної культурної традиції, у якій культивувались інші засади людського існування, ніж строге мислення. Однак найгірше те, що “посттоталітарні трансформації суспільства вже в період незалежності лишаються далекими від конструктивних сценаріїв розвитку” [6, 35]. Фактично маємо інерцію існування тих самих форм, які зовнішнім чином більш-менш прилаштовуються до вимог і впливів, що їх породжує ситуація буття. І українське суспільство, і освітні інститути виявилися поза європейськими засадами культури. Розум утратив свою буттєву чинність. Як повернути йому втрачене значення? Навчити та навчитися мислити відповідно до вимог та стандартів європейської раціональності – головне покликання української національної освіти. Народ, який утрачає здатність мислити та співчувати, не має майбутнього.

Реформування нашої системи освіти зумовлене тим, що на зміну століттю інформації іде століття знань. Сьогоднішня структура навчально-виховного процесу, запозичена від старої школи, не відповідає вимогам часу і є для нас неприйнятною, тому що традиційно вважається, що він ґрунтується на прямій і постійній взаємодії вчителя і учня. При цьому першому відводиться роль ведучого, ініціатора, а другому – статус об’єкта впливу: учень має приймати й засвоювати те, що йому пропонує учень. Однак одні лише виконавські функції можуть забезпечити учневі знання, але не сприяють формуванню його як повноцінної творчої особистості. Тут перевернуто сама сутність про-

цесу її становлення, оскільки в моделі закладено потребу самостійної активної діяльності, активного впливу на зовнішнє середовище. Це було передумовою її виживання в процесі еволюції. Визнання цього факту лежить в основі двох широковідомих положень філософії: а) людина сама себе створює в процесі праці та через працю і б) взаємодіючи з довкіллям, людина перетворює його й одночасно змінює себе саму.

Навчання в школі є організованим продовженням взаємодії людини з навколишнім середовищем, яке репрезентоване тут навчальними предметами. Поступово учень стає споживачем готового інтелектуального продукту, завантажується пам'ять, але дремають мислення, здібності, уява, воля, відчуття, потреби діяльності, емоції тощо [1, 54].

Звідси випливає перша умова перебудови навчально-виховного процесу на основі демократизації: слід розчленувати традиційно сформовану взаємодію вчителя й учня і так забезпечити тому, хто навчається, більш автономну функцію з правом на власне рішення, на вибір. Слід повернути учневі статус суб'єкта навчальної дії та спрямувати його зусилля на предмет.

За зазначеними міркуваннями складається така модель навчально-виховного процесу (за О. Вишневським):

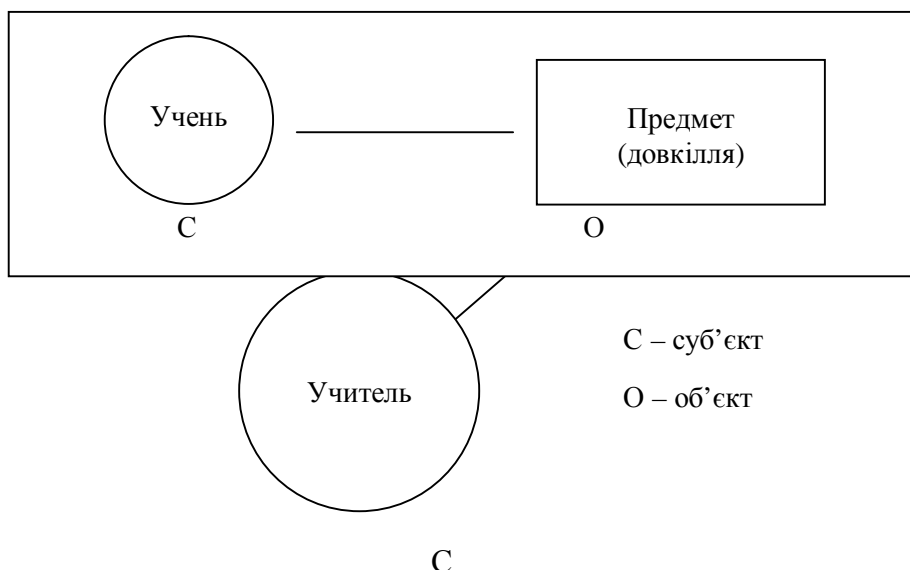

Рис. 1. Дидактична модель навчально-виховного процесу О. Вишневського

Подібну модель навчання можна зустріти й в університетах, у яких виховна роль не артикульована як безпосереднє його завдання, проте разом із панівним духом дослідження імпліцитно привносить у студента певний етос вільної особистості та наукової “правдивості” й сумлінності.

Панівним в університеті є так зване “сократичне виховання”, в основі якого лежить горизонтальна комунікація. За цією виховною моделлю вчитель і учень перебувають на одному інтелектуальному рівні. Уважається, що обидва – вільні. Виховання є масвтичним, тобто воно допомагає народитися силам учня, будить закладені в ньому можливості, не нав’язуючи їх ззовні [6].

У наукових дослідженнях щодо реформування університетської освіти стверджується потреба переходу до концептуальної системи, за якою опануванню професією мусить передувати аналіз сфери професійної діяльності майбутнього спеціаліста, виділення її основних принципів із загальних закономірностей. Випускник університету може впевнено орієнтуватися в нових наукових знаннях, коли він безпосередньо бере участь у їх розробці (І. Смолюк).

Таке порівняння навчання ми означили задля аналізу людинознавчого підходу до навчання з погляду автодидактики. Ідеться найперше про спонукання до дискусії та здійснення читачем права на власну точку зору.

Не претендуючи на досконалість, пропонуємо модель автодидактики:

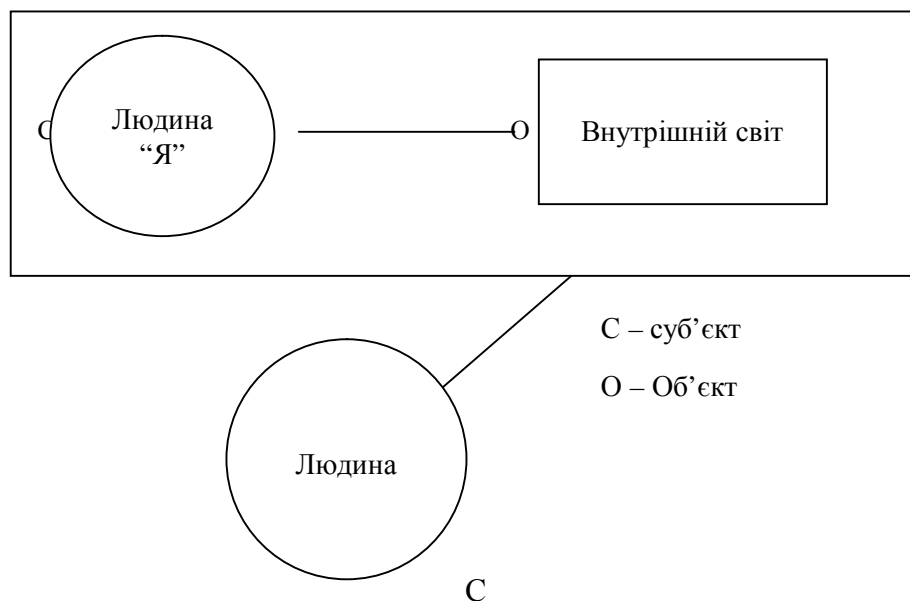

Рис. 2. Модель автодидактики

Якщо порівняти з попередньою дидактичною моделлю, то автодидактична модель є дзеркальним відображенням попередньої.

Ця модель складена на основі правил, законів, принципів постпсихологічної автодидактики – навчальної парадигми, принципи якої широко застосовані в багатьох галузях людської діяльності. Вона забезпечує сучасну людину ефективними повноцінного існування в культурі. Зокрема, ідеться про:

- навчання іноземних мов як шлях до опанування іншомовних текстів; щоб читати, спілкуватися, дізнаватися про нове й бути в контексті світової культури;
- володіння творчими навичками, збільшення креативності;
- найширший доступ до інформації – уміння знайти й обробити її, максимально скориставшись можливостями, які пропонує “ера електронної інформації”; не обмежувати своїх інтересів;
- фізичне здоров'я та грамотне володіння власним тілом під час заняття спортом, танцями, музикою та співом тощо; для всебічної активності й енергійності; цьому слугує найсучасніша філософія руху, розроблена в постпсихології;
- управління психічними процесами для ефективної роботи мислення, пам'яті, відчуттів, для концентрації уваги та творчого імпрозування.

Автор української постпсихологічної автодидактики (постпсихологічної методики самонавчання) Валерій Олександрович Курінський – усесвітньо відомий учений, педагог, письменник, художник, композитор та перекладач із понад 80 мов. Валерій Олександрович Курінський. Це людина, яка читає і перекладає з більш ніж 80 мов, великий педагог і вчений, прозаїк і поет, художник, автор сотень симфоній та авангардних музичних мініатюр, проводить майстер-класи з літературної творчості, опанування іноземних мов та ін. Він продовжує справу, започатковану й пронесену багатьма поколіннями української інтелігенції, – дбати про чистоту, якість і технологічність знань, умінь, духовного досвіду, якого набуває людина.

Будучи, з одного боку, сукупністю прийомів навчання, постпсихологічна автодидактика є практичним інструментом.

Постпсихологічна автодидактика єднає в логічний вузол освіту, культуру та еволюцію людини як біологічної, соціальної та духовної істоти.

Автодидактика допомагає розкрити й реалізувати свої природні здібності. Це означає не тільки ефективно навчатися свого фаху або конкретних навичок, а й завдяки грамотно влаштованому процесу освіти входити в систему світової культури та людської еволюції, яка на культурі зростає [2].

Модель автодидактики ґрунтується на внутрішніх змінах “у стосунках із самим собою” [2, 15].

Перше правило автодидактики: нічого не треба запам'ятовувати з наміром запам'ятати. Парадокс симулювання незапам'ятовування – це те, завдяки чому можна відразу встановити правильні відносини з предметом, з об'єктом сприйняття, удаючи, що нам не потрібно запам'ятовувати [2, 21].

З'ясовуючи зміст цього правила, В. Курінський звертається до опрацювання матеріалу, який у людини з'являється в думці з допомогою “суми внутрішніх рухів”, які людина виконує легко, із грацією і які називаються душею. Вони відбуваються в нас і, до речі, відбивають світ зовнішній (за Локком).

Спостереження внутрішніх рухів та їх моніторингу у вигляді роздвоєння особистості – це здоровий стан людини, що рефлексує, а нездоров'я – коли ти не роздвоєний і не спостерігаєш за собою – є запорукою нездоров'я, унаслідок якого людина погано вчиться. Роздвоєння має й інший смисл: саме так зручно мислити, діяти у своєму внутрішньому світі. Протестність усього нашого внутрішнього світу означає, що ми постійно спонукаємо в собі розвиток. При цьому роздвоєння готує все необхідне підґрунтя для того, щоб увага скеровувалася в конкретне, правильне русло. Це найбільший стан безпосереднього відображення предметів і явищ об'єктивної дійсності органами чуття (перцепція) [2].

Людина ніби й керує цим “інструментом” сприйняття – і ніби не керує. Це опосередковане й ненасильницьке, “ділове” керування, оскільки ти створив увагу за рахунок роздвоєння й об'єктивації “Я” [2, 24]. Відчуття стосується передусім мого внутрішнього світу: я повинен відчувати це природно. Тут спрацьовує синергетика – філософський принцип, що розглядає природу, світ як самоорганізовану комплексну систему (А. Свідзинський).

Друге правило пов'язане з інтересом: робити лише те, що цікаво. На запитання “Де ж взяти той інтерес і цікавість?” В. Курінський відповідає просто: “Зробити цей інтерес” [2, 25]. “Я не працював у житті жодного дня. Усе, що робив, було просто приємністю” (Томас Едісон) [3, 174].

Отож якщо проаналізувати зміст автодидактики, досягти її думкою, то зрозуміло, що тут діє загальний принцип: роби все так, щоб тобі було цікаво. “Щастя не в тому, щоб завжди робити те, що хочеш, а в тому, щоб хотіти те, що робиш” (Лев Толстой).

Третє правило автодидактики – намагатися замінювати розумову працю фізичною. Асоціація, створення думки з образів, – це акт з'єднання, адже “асоціативність – річ абсолютно спонтанна, і керувати нею можна лише за рахунок завантаження культурними переживаннями” і “лише той, хто навчається, може усвідомлювати самого себе” [2, 33].

Постпсихологічна автодидактика – це, окрім усього, профілактична система, котра показує, як зняти зайву психічну напругу, краще вивчити себе через усвідомлення власного потенціалу і за рахунок того, що робиш усе це на високому креативному, творчому рівні, та ще й проводиш самопрофілактику та здоровшаєш. Принагідно зазначуємо, що здоров'я ніколи не буде, якщо ти ігноруватимеш духовність. “Не можна лікувати тіло, доки не зцілиш душу” (китайське прислів'я). Або “ми досі ще рятуємо дистрофію тіла, а за прогресуючу дистрофію душ нам байдуже” (В. Стус).

Четверте правило автодидактики: актуалізований інтерес не можна доводити до “вигорання”. Це означає, коли інтерес “розгорівся”, подумки залишити той предмет, який його викликає, переключившись на інший, маючи на увазі ті предмети, які дозволяє нам мати в цьому колі наша етика [3, 40].

Наступне правило автодидактики: будь-яке сприйняття має бути максимально повним. Коли ми сприймаємо повно, то обов'язково керуємо своєю увагою і в жодному разі не доводимо актуалізований інтерес до вигорання. У культурологічній групі мусить бути не менше трьох предметів. Усе це об'єктивне багатство слід влаштувати за принципом, я знаю, це мені потрібно, насправді потрібно для життя”. Людина, яка розвивається, обов'язково створює власний предмет [2, 46].

Чергове правило звучить: засвоєння – гріх! Можна засвоїти матеріал максимум на декілька тижнів. Надовго з тобою залишається навичка, яку постійно практикуєш, але в жодному разі не механічно (тоді з'являється відчуження від самого себе!). Будь-яке знання і будь-яка навичка не засвоюється, а здобувається для того, щоб увесь час її змінювати. Завдяки цьому збережена, достеменна, постійна й непорушна свіжість у стосунках із матеріалом та життям загалом [2, 159].

Наступний закон – закон негайного застосування знань, конкретних набутків, які стали результатом наших знань. Якщо ці зусилля не визнаються хоча б у малих соціогрупах, то наша праця даремна.

Зазначені правила внутрішніх рухів стосуються і макрорухів, тобто поступу до певного знання.

В автодидактиці порушується проблема *як мислити?* Роз'яснення ґрунтується на тому, що “мислення може бути дійсним лише тоді, коли поєднати судження з чуттям” [2, 66].

Реальне мислення розгортається лише з появою емоції, яка починає діяти разом із судженням. Тоді судження так з'єднуються з емоцією, що і чуття, і думки виникають одночасно в одну й ту саму мить. Емоція, не поєднуючись із судженням, перетворюється на чуття. До речі, цю трансформацію здатна робити лише людина.

Самоспоглядання – це найголовніше для того, хто навчається. А будь-яке навчання є передусім самонавчанням, навіть коли тобі лекційно викладають матеріал найкращі професори. Ти можеш щось відкрити ззовні лише тоді, коли зазирнув у себе (В. Курінський).

Кажуть, що найголовніше в житті людина переживає в дитинстві, тобто потрібно “розшифрувати” його, проаналізувати свої найперші дитячі досвіди, учитися в себе – і тоді ти будеш гарним учнем по життю. Природності дитинчат – у нас самих, нинішніх (В. Курінський).

Тому звідти постпсихологічна автодидактика перебирає свої головні методи. У дітей своя власна манера бачити, думати, відчувати й безглуздо прагнути замінити її нашою (Ж. Ж. Руссо).

Аналіз прийомів самоаналізу в автодидактиці враховує ту думку, що “у всякій людині є Людина з великої літери” (В. Гюго). Однією з головних тем самоаналізу є спостереження за становленням самого себе. Головне – створити в людині Людину. Це як збудувати храм, що завжди не просто (Ш. Амонашвілі).

Останнє означає, що прилучити людину до культури можна через концептуальний підхід. Це означає, що “концепти, з одного боку, прилучають людину до культури, а з іншого, – через концепти культура входить до внутрішнього світу людини” (В. Старко) [4, 21].

Людині дана чудова здатність, якою треба вміти користуватися: спроможність “продовжувати час”, а точніше збільшувати його “масу”. Це в тому сенсі, що насправді час можна вимірювати не часовими відтинками, а реалізованою енергією. Час має не тільки “темпоральну довжину”, але й “обсяг”, “об'єм”, “масу”. Відомо, що людина здатна переживати час емоційно, тому синонімом до слова “час” є слово “життя”. І як ми використовуємо свій час, так і проживаємо життя [2, 83].

Автодидактика розробляє свою методику, спираючися на те, що головний обов'язок людини – це все-таки саморозвиток у масштабі власного життя. При цьому людина має дбати не про пам'ять, а про мислення (В. Курінський).

В автодидактиці асоціативність трактується як головна тема і в навчанні, і в роботі мислення взагалі. Її розглядають із точки зору “зарядження підсвідомості асоціативним матеріалом” [3, 105], позаяк розумова праця, по суті, є проходження певними асоціативними шляхами.

Неоціненна роль навички в навчанні. Увага до новини живить усю справжню освіту [1; 2].

Цікавість до об'єкта може надокучити, а цікавість людини до самої себе не втрачається ніколи – відтак твоє коло інтересу виявляється невичерпним. Однак “життя не навчить, якщо не має бажання порозумнішати” (Бернард Шоу).

Автодидактика оперує провідною думкою про те, що “серед сучасних наук немає негуманітарних дисциплін” [2, 115], а відтак уважає асоціативність чудовим засобом не тільки думати, а й дотримуватися гігієни духовності, а саме мислення має для нас бути зняряддям.

Отже, мислення – це зняряддя, інтерес – це орган, а рух – “морфологічний орган людини (Спіноза), тобто такий, що допомагає приводити до ладу різні форми та образи”.

Наукові дослідження процесів людського мислення зводяться до “оперування концептами як глобальними одиницями структурованого знання” [4, 21]. Будучи одиницею мислення, концепт локалізований у мозку людини, і в цьому плані він є ідеальним.

Слушно звернути увагу на дослідження в лінгвістичній науці, де стверджується, що концепти відбивають досвід і окремих людей, і спільнот. Концепти охоплюють тілесний, індивідуальний колективний, фізичний і соціальний досвід людини – “повноту людського досвіду й усього, що важить

у ньому” [4, 21]. Загалом, це є вираженням зв'язку концептів та їх систем із зовнішнім світом через активність людини. Дослідна природа концептів забезпечує їхню гнучкість, адаптованість, дає змогу людині розвивати концептуальну систему, збагачуючи її новою інформацією. Наповнення концептів змінюється у процесі людського пізнання [4]. Людині потрібно дбати не про пам'ять, а про мислення. Якщо зникає потреба мислити, то й втрачається пам'ять (В. Курінський).

У руслі зазначеного автодидактика спирається на важливий висновок: мислення є джерелом радості. Радість, яку людина відчуває, відкриваючи для себе щось, свідчить про її духовне та фізичне здоров'я, які перебувають в обопільному зв'язку. Кожному учневі треба дати радість пізнавального процесу. Один радітиме, що з 30 задач розв'язав 30, а другого треба навчити радіти з того, що розв'язав лише три – але сам! Радість успіху – у процесі (В. Сухомлинський).

Новим в автодидактиці є введення до психології категорії прекрасного як основи – і це називається постпсихологія. Парадигма людини в постпсихологічній автодидактиці така: людина походить від прекрасного, і людина не просто розумна, а розумна тому, що розуміє красу (В. Курінський). Діти мають жити у світі краси, гри, казки, музики, малювання, фантазії, творчості (В. Сухомлинський).

За сучасних умов відроджується тезис, про який добре знали наші вчителі: навчатися не означає здобувати знання, передусім це значить уміти ними користуватися. Ідея збережена, однак за півстоліття змінилося її обґрунтування, контекст. Тепер джерелом довідок стають новітні інформаційні технології [7]. При цьому якщо ти займаєшся самонавчанням, будівництвом своєї особистості [1], важливо зрозуміти просту філософію: навчатися використовувати знання – це справа технологічна, і її неодмінно треба акцентувати й розуміти. Головне в саморозвитку – спостерігати, як у тобі формується навичка [2; 3; 7]. Тому маємо думати, що кожна розробка підходів до навчання має стати школою вдосконалення автодидактичної майстерності, оскільки сама особистість навичкою (В. Курінський), адже неконкретних, нетрудових проявів особистості не існує. Гідність кожної людини залежить тільки від того, як вона показує себе у своїх вчинках (Кнігге).

Особистість визначається працездатністю душі, яка демонстрована у вчинках, спроможністю до оцінок – а все це вказує на ті опорні навички, які характеризують її діяча, живого суб'єкта [2]. Навичка (а сама процедура здобування знань також є цілісною гіпернавичкою) потребує, щоб її плекали, працювали з нею. Для цього автодидактика говорить про існування численних методів.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Зазначене дає підставу зробити висновок про те, що постпсихологічна автодидактика спирається на те, щоб педагог “співіснував” із вихованцями, навчався разом із ними синхронно, причому виникає ситуація, коли всі разом навчають самих себе. Тут ідеться про звичайні, але дуже важливі речі: співпраця в навчальному процесі, якому, безумовно, передують ще й усвідомлення філософії цього процесу, щоб себе створити (І. Фаріон). І якщо ти безпосередньо включений у нього, то досягнеш великих результатів.

Література

1. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. І. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2003. – 528 с.
2. Курінський В. О. Українська постпсихологічна автодидактика : лекції / В. О. Курінський. – К. : Вінол, 2006. – 484 с.
3. Драйден Г., Вос Дж. Революція в навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос. – Л. : Літопис, 2005. – 541 с.
4. Старко В. В. Концепт ГРА : монографія / Старко В. В. – Луцьк : РВВ “Вежа” ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. – 204 с.
5. Антошук Є. В. Учимося запам'ятовувати і пригадувати : швидка педагогічна допомога від Української школи ейдетики “Мнемозина” / Антошук Є. В. – К. : Вирій, 2007. – 156 с.
6. Покликання університету : зб. наук. пр. – К. : Янко, Веселка, 2005. – 304 с.
7. Intel® Навчання для майбутнього. – К. : Вид. група ВНУ, 2004. – 416 с.

Статтю подано до редколегії
11.11.2009 р.